

Tematika (és szakirodalom a beszámolóhoz)

DE Történelmi és Néprajzi Doktori Iskola,
Doktori (PhD) szeminárium 2024/25. 2. félév

**Kutatásmódszertan II. Autobiográfiai műfajok és ego-dokumentumok történeti elemzése.
Naplók, memoárok – történeti forrásként**

Kurzusvezető: Velkey Ferenc
(2025. február 25., március 11., 25., április 22., május 6., 20.)

A félévi beszámoló előfeltétele:

Forráselemző dolgozat készítése és leadása egy választott (a saját kutatási témájához lehetőleg illeszkedő) naplóról, levelezés-anyagáról, visszaemlékezésről vagy memoárról.

- Elvárás: az órán alkalmazott illetve a szakirodalomban felvetett módszerek és eljárások némelyikének alkalmazása (legalább kérdésfeltevés formájában!).
- Formája: korrekt szakapparátussal ellátott (jegyzetek, irodalom-jegyzék) minimum 6 teljes szöveges oldalt tartalmazó, a PhD disszertáció formai elvárásrendszeréhez (<http://btkphd.unideb.hu/multi2.html> 38.) igazodó munka.

A beszámoló menete:

I, **A forráselemző dolgozat értékelése, védeése.** Szerzői és értékelői dilemmák dialógus formában.

II, **A szakirodalom-ismeret vizsgaszerű megmutatása, de maga a szöveg kézbe vehető a beszélgetés közben.** (Nem kívülről kell tudni a szakirodalmat, hanem érteni és ismerni kell!)

- A tételekhez (1–6) rendelt **kötelező irodalomról** szakmai beszélgetés. (Az általános, áttekintő ismeretgyarapodás érdekében ezek kötelezőek.)
- **Az egyik témakörrel** (a hallgató előzetes választása nyomán) **beszélgetés.**
Tennivaló: a beszámoló időpontjának egyeztetése közben a tétel és a választott irodalmak megjelölése.

1. Közelítés, alapfogalmak (definíciók) (február 25.)

Kötelező irodalom:

- Gyáni Gábor: Az ego-dokumentumok történetírói haszna. Bárka, 2019. 2. sz. 69–74.

Ajánlott irodalom:

- Katona Csaba – Kovács Eleonóra: A személyes emlékezet dokumentumai. *Turul*, 87. köt. 2014. 2. füzet, 41–47.
- *Önéletírás, élettörténet, napló. Válogatás Philippe Lejeune írásaiból.* Szerk. Z. Varga Zoltán. L'Harmattan, Budapest, 2003. 17–19.
- Schulze, Winfried hrsg.: Ego-Dokumente. Annäherung an den Menschen in der Geschichte. Berlin: Akademie Verlag, 1996. Schulze, Winfried: [...] Vorüberlegungen für die Tagung „EGO-DOKUMENTE" 11–30.
- Wagner-Egelhaaf, Martina: Autobiographie. (Sammlung Metzler 323) Verlag J.B. Metzler, Stuttgart – Weimar, 2000. II. Theorie der Autobiographie. 18–99.
- Baggerman, Arianne and Dekker, Rudolf: Jacques Presser, Egodocuments and the Personal Turn in Historiography. *The European Journal of Life Writing*, 2018 (VII.), 90–110.
- Handbook of Autobiography/Autofiction. Edited by: Martina Wagner-Egelhaaf. De Gruyter 2019. Vol. I: Theory and Concepts of Autobiography/Autofiction.

2. Naplóvilágok kutatása. Mit rögzít/néz/láttat a napló-tükörben az írója, és mit keres/találhat a történész a naplókban? (március 11.)

Kötelező irodalom:

- S. Sárdi Margit: *Napló-könyv. Magyar nyelvű naplók 1800 előtt*. Attraktor, Máriabesnyő, 2014. [főként: 52–112.]

Ajánlott irodalom:

- Lejeune, Philippe [két írása]: Hogyan végződnek a naplók?; A naplóját újrairó Anna Frank. In: *Önéletírás, élettörténet, napló*. i. m. 179–209, 210–222.
- Szilágyi Márton: *Forrásérték és poétika. Kazinczy Ferenc: Fogságom naplója*. (Irodalomtörténeti füzetek 177.) reciti, Budapest 2017. [főként: 53–103.]
- Kunt Gergely: Egy kamasznapló két olvasata. *Korall*, 2010. 41. sz. 51–80.
- *Aetas*, 23. évf. 2008. 3. sz. *Személyes történelem*. [tematikus szám] 5–183. [Elérhető: Elektronikus Periodika Archívum] Főként: Kiss Zsuzsanna, Lukács Anikó, Balogh János Mátyás írásai.
- *Múltunk*, 62. évf. 2017. 1. sz. *Napló és történelem* [tematikus szám] 4–204. [Elérhető: EPA] Különösen: Pritz Pál, Püski Levente, Sipos Balázs és Széchenyi Ágnes írásai.
- *Alföld*, 1993. 2. sz. (febr.) *Napló redivivus. (Egy műfaj meghatározása az ezredvégen.)* [tematikus blokk] 9–76. [Elérhető: Arcanum Digitális Tudománytár]

3. A napló mint „társadalomtörténeti” forrás. (március 25.)

Kötelező irodalom:

- Gyáni Gábor: *Emlékezés, emlékezet és a történelem elbeszélése*. Napvilág, Budapest, 2000. [főként: A napló, mint társadalomtörténeti forrás (A közhivatalnok identitása.) 128–160.]

Ajánlott irodalom:

- Gyáni Gábor: Egy budapesti polgárcsalád 470 napja. *Budapesti Negyed*, 14. évf. 1996. 4. sz. 125–152. [Elérhető: EPA]
- Kalla Zsuzsa: A Bártfay-diárium sajátosságai. In: *Bártfay László naplói*. Sajtó alá rendezte és a kísérő tanulmányt írta: Kalla Zsuzsa. Ráció Kiadó, Budapest, 2010. 478–507.
- Katona Csaba: A kacér és a szende: Slachta Etelka és Kölcsey Antónia naplóinak értelmezései. *Szabolcs-Szatmár-Beregi Szemle*, 47. évf. 2012. 2. sz. 52–60.
- Priszlinger Zoltán: A sport, mint téma Wesselényi Miklós naplójában. In: *Arisztokrata életpályák és életviszonyok*. Szerk.: Papp Klára–Püski Levente, A Debreceni Egyetem Történelmi Intézetének kiadása, Debrecen, 2009. [SHD 4.] 129–144.
- Vaderna Gábor: Napló és esemény. Gróf Dessewffy József: Testi erkölcsi és társalkodási élet Pesten 1828. *Történelmi Szemle*, 53. évf. 2011. 4. sz. 569–589.
- *Aetas*, 23. évf. 2008. 3. sz. *Személyes történelem*. [tematikus szám] 5–183. [Elérhető: EPA] Főként:
 - Eöry Gabriella: Főszolgabírói multságok (Társasági élet és szórakozás Olchváry Pál naplójában) 65–81.
 - Kövér György: A magánélet titkai és a napló (Nők, szerelem, házasság Kállay Béni életében) 82–100.
- *Soproni Szemle*, 65. évf. 2011. 3. sz. Magán-történelem (naplók, visszaemlékezések). 219–328. [Elérhető: EPA] Főként: Tóth Imre és Turbuly Éva írásai

4. Visszaemlékezés: önéletrajzi emlékezés – emlék, felidézés, felejtés. (április 22.)

Kötelező irodalom:

- Keszei András: *Emlékek formájában. Egyéni és kulturális hatások a múlt felidezésében.* L' Harmattan, Bp., 2015. [főként: 17–44., 69–92.]

Ajánlott irodalom:

- Baddely, Alan: *Az emberi emlékezet.* Osiris, Bp., 2001. [főként: Élményszerű felidézés és önéletrajzi emlékezet. 332–359.]
- Kónya Anikó: Az emlékezetkutatás ismerős, de megoldatlan kérdései: Az epizodikus emlékezet és a mentális időutazás. *Pszichológia*, 33. évf., 2013. 3. sz. 159–168.
- Pataki Ferenc: Új törekvések az én-pszichológiában. In: Uő: *Élettörténet és identitás.* Osiris, Budapest, 2001. 225–308.
- Pataki Ferenc: Az „eltűnt én” nyomában. *Magyar Pszichológiai Szemle*, 63. évf. 2008. 3. sz. 409–470.
- Bartlett, F. C.: *Az emlékezés. Kísérleti és szociálpszichológiai tanulmány.* Gondolat, Budapest, 1985. [főként: Elmélet az emlékezésről. 288–309.]
- Korall, 11. évf. 2010. 41. sz. *Történetírás és emlékezet.* [tematikus szám] [Elérhető: <http://www.korall.org/lapszam/41>] Főként:
 - Dobszay Tamás: Emlék, felidézés, önéletírás. Egy cívis-memoár tapasztalatai. 35–50.
 - Takács Tibor: Emlékezeti aktus és történeti esemény. A Bikszai-gyilkosság, 1956. 131–158.

5. A levél mint ego-dokumentum (május 6.)

Meghívott szem. vezető: **Czinege Szilvia** HUN-REN, BTK, TTI, a Széchenyi-levelezés kritikai (online) kiadásának projektvezetője, egyik szerkesztője és a levelek közlője. Lásd: <https://szechenyilevelezes.abtk.hu/>

Kötelező irodalom:

- Fónagy Zoltán: Levelezés a 19. századi Magyarországon. *Történelmi Szemle* 55. évf. 2013. 4. sz. 619–637.
- Cieger András: A levélíró politikus. A levelezés szerepe a magyar politikai életben a 19. század második felében. *Történelmi Szemle* 56. évf. 2014. 1.sz. 107–118.

Ajánlott irodalom:

- Bańcerowski Janusz: A kommunikációs tér fogalma és szerepe a nyelvhasználatban. *Magyar Nyelvőr* 133. évf. 2009. 1. sz. 41–47.
- Gyáni Gábor: A levelezés mint a polgárosodás tünete. In: Szorosadtól Rijekáig. Tanulmányok Bősze Sándor emlékére. Szerk. Mayer László–Tilcsik György. (Magyar Levéltárosok Egyesülete Kiadványai 14.) 185–192.
- Sipos Balázs: Személyes források és a történelmi tapasztalat elbeszélése. Egyének és közösségek Magyarországon 1848–1948. Napvilág Kiadó, 2022. 16–33.

6. Memoár: ön-élet-írás – a fikcionalitás és referencialitás kérdései, kódolt élettörténeti foratókönyvek és narratív sémák az autobiográfiákban. (május 20.)

Kötelező irodalom:

- Szávai János: *Magyar emlékirók.* Szépirodalmi Könyvkiadó, Budapest, 1988. [Főként a műfaj körüljárása: 7–70.]

Ajánlott irodalom:

- Pataki Ferenc: Az önéletírás dramaturgiája; az élettörténeti forgatókönyvek. In: Uő: *Élettörténet és identitás*. Osiris, Budapest, 2001. 309–359.
- Romsics Gergely: *Mítosz és emlékezet. A Habsburg Birodalom felbomlása az osztrák és a magyar politikai elit emlékirat-irodalmában*. L'Harmattan, Budapest, 2004. [főként: Visszaemlékezés mint poétikai konstrukció. 131–155.]
- K. Horváth Zsolt: *Az emlékezet betegei. A tér-idő morfológiájához*. Kijarat Kiadó, Budapest, 2015. [főként: I/2. Naplók memoárok mint lehetséges történelmek. 21–43.]
- *Írott és olvasott identitás... i. m. Bp.*, 2008. Főként:
 - Lejeune, Philippe: A napló mint „autofikció”. 13–24.
 - Szávai János: Irodalom, fikció, autofikció. In: *Írott és olvasott identitás: Az önéletrajzi műfajok kontextusai*. 25–32.
- *Helikon*, 48. évf. 2002. 3. sz. *Autobiográfia-kutatás* [tematikus szám] 247–352. Főként:
 - Mekis D. János: Referencialitás és végtelen szemiózis. Az autobiográfia értelmezéstörténetének irodalomtudományos kontextusairól. 258–271.
 - Abbott, H. Porter: Önéletírás, autográfia, fikció. Kísérlet a szövegtípusok osztályozására. 286–304.
 - K. Horváth Zsolt: A minden embernek kijutó különösség: életrajzi konfigurációk a microstoria világában. 328–335.
- *Jelenkor*, 43. évf. 2000. 1. sz. (jan.) *Önéletrajz/fikció*. (JAK Tanulmányi Napok 99') [tematikus blokk] 69–93. [főként: Z. Varga Zoltán: Önéletírás-olvasás. 87–93.]

7. [Kiegészítő téma a beszámolóhoz:] Az autobiográfiai műfajok elméleti alapkérdései: az „én azonosságai”

Kötelező irodalom:

- [Lejeune, Philippe írásai az önéletírói paktumról] *Önéletírás, élettörténet, napló. Válogatás Philippe Lejeune írásaiból*. Szerk. Z. Varga Zoltán. L'Harmattan, Budapest, 2003. 17–46, 130–165, 225–257.

Ajánlott irodalom:

- De Man, Paul: Az önéletrajz mint arcrongálás. *Pompeji*, 1997. 2–3. sz. 93–107.
- Kövér György: Én azonosság az ego dokumentumokban. In: Uő: *Biográfia és társadalomtörténet*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014. 99–123.
- Ricoeur, Paul: Az én és az elbeszélt azonosság. In: Uő: *Válogatott irodalomelméleti tanulmányok*. Vál., szerk. és utószó: Szegedy-Maszák Mihály. Budapest, Osiris, 1999. 373–411.
- *Írott és olvasott identitás: Az önéletrajzi műfajok kontextusai*. Szerk.: Mekis D János, Z. Varga Zoltán. (Szöveg és emlékezet) L'Harmattan, Budapest, 2008. Főként:
 - Bókay Antal: Önéletrajz és szelf-fogalom dekonstrukció és pszichoanalízis határán. 33–65.
 - Barták Henriett: Konfrontálódó meghatározások. 87–96.
- *Helikon*, 48. évf. 2002. 3. sz. *Autobiográfia-kutatás* [tematikus szám] 247–352. Főként:
 - Z. Varga Zoltán: Az önéletírás-kutatások néhány aktuális elméleti kérdése. 247–257.

Debrecen, 2025. február 7-én. [Javítva-lezárva: 24.]

Velkey Ferenc